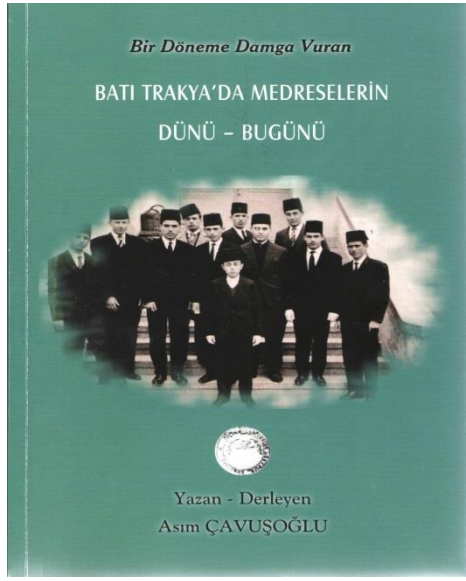

ASIM ÇAVUŞOĞLU, *Bir Döneme Damga Vuran Batı Trakya'da Medreselerin Dünü-Bugünü*, BAKEŞ Yayınları, Gümülcine 2014, 128 s., ISBN: 978-618-81455-0-4.

Ali HÜSEYİNOĞLU*

Batı Trakya, Yunanistan'ın Türkiye ile kara sınırını oluşturan Meriç Nehri ile Karasu Nehri arasında yer almaktadır. 8578 kilometre karelik bir alandan oluşan bölge, toplam üç ilden oluşmaktadır: Rodop İli (merkez şehri Gümülcine), İskeçe İli (merkez şehri İskeçe) ve Meriç İli (merkez şehri Dedeoğlu).

Balkanlardaki Müslüman ve Türk varlığı, Türk kavimlerinin altıncı yüzyılda Orta Asya'dan Balkanlara olan göçleriyle başlayan bir olgudur. Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlara hâkim olduğu dönemde her iki

kimlik zaman içerisinde gelişmiş ve bölge çapında yaygınlaşmıştır. 1922-1923 yılında Türk-Yunan Nüfus Mübadelesinden hariç tutulan ve 1923 Lozan Barış Antlaşması ile birlikte resmi azınlık statüsü verilen Batı Trakya Türkleri, günümüze kadar varlığını devam ettirmesi sebebiyle Balkanlardaki en tarihi Müslüman Türk azınlık topluluklarından birini oluşturmaktadır. Etnik kimlikten dini özgürlüklere kadar Türk azınlığın bireysel ve grup temelli hakları, 1923 Lozan Barış Antlaşması'ndan günümüze kadar olan süreçte gerek uluslararası, ikili antlaşmalar gerekse Yunan Anayasası ile garanti altına alınmıştır. Buna rağmen azınlık ile ilgili birçok alanda sağlanan bireysel ve kolektif haklar, 1923 sonrası Yunan hükümetlerinin müdahaleleri sonucu zaman içerisinde kısıtlanmıştır. Geçmişte olduğu gibi günümüz itibarıyla de özgürlüklerinin kısıtlandığı alanların başında azınlık

* Yrd. Doç. Dr., Balkan Araştırma Enstitüsü, Balkan Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Edirne, E-mektup: alihuseyinoglu1@gmail.com.

eğitimi gelmektedir. Batı Trakya Türklerinin sadece geçmişini değil geleceğini de yakından ilgilendirdiği için eğitim ile ilgili özgürlükler ve buna bağlı hak ihlalleri, Azınlık kamuoyu ve basınında sıklıkla yer almaya devam etmektedir.

Batı Trakya'da azınlık eğitimi dendiğinde akla gelen ilk kavramlardan biri çift dilliliktir. 1923'den günümüze kadar olan süreçte Türkçe ve Yunanca olmak üzere iki dilli azınlık ilkokullarının varlığı söz konusudur. Bölge sınırları dâhilindeki en ücra dağ köylerinden kasabalara kadar azınlık bireylerinin yaşadıkları tüm yerleşim yerlerinde iki dilde eğitim veren azınlık ilkokulları varlığını hâlâ sürdürmektedir. Kitaba bahse konu medreselerin de içinde olduğu ortaokul ve lise seviyesindeki iki dilli eğitim, 1950'li yıllarla birlikte başlamaktadır. 1949 yılında Gümülcine'deki Medrese-i Hayriye ve 1952 yılında açılan Celal Bayar Ortaokul ve Lisesi, ortaöğretim anlamında Batı Trakya'da iki dilli eğitimin temel başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Birçok soruna rağmen ve zaman içerisinde rakamsal azalmaya rağmen günümüzde hala mevcudiyetini devam ettiren yaklaşık 146 civarında iki dilli ilkokul, iki tane azınlık ortaokul ve lisesi (Celal Bayar Lisesi/Gümülcine ve Muzaffer Salihoğlu Lisesi/İskeçe) ve iki tane medrese (Medrese-i Hayriye/Gümülcine, Şahin Medresesi/İskeçe) bulunmaktadır, Bunun dışında okul öncesi eğitim ve lisans seviyesinde, ne Batı Trakya'da ne de Yunanistan'ın diğer bölgelerinde Türkçe-Yunanca iki dilli eğitimden bahsetmek mümkün değildir.

Batı Trakya Türkleri ile ilgili Yunanca akademik alanyazıma baktığımızda eğitim kapsamındaki konular en çok çalışılan alanların başında gelmektedir. Gerek Batı Trakya'daki iki dilli eğitim gerekse bu konu özelinde azınlık eğitim kurumları - ki medreseler de buna dâhildir - hakkında yayınlar özellikle 1990'lı yıllarla birlikte artmaktadır. Bunun başlıca sebepleri arasında 1990'ların başlarına kadar Yunanistan'da Batı Trakya Türkleri ile konuları bilimsel bir çerçevede irdelemenin bir tabu olarak kabul edilmesi gelmektedir. 1991 yılında Yunanistan'ın Azınlığa yönelik resmi politikası değişmesi ve yıllardır ihlal edilen bazı temel hakların peyderpey geri verilmesi sonucunda, Batı Trakya'da yüzyıllardır varlığını devam ettiren Müslüman Türk olgusu Yunanlı akademisyen-araştırmacılar tarafından farklı yönleriyle ele alınmaya başlanmıştır. Buna paralel olarak Türk alanyazımında tam tersi bir tutum gözlemlenmektedir. 1990'larla birlikte Türk araştırmacıların bölgeye ilgisi ve Türk azınlık hakkındaki eserleri 1990 öncesi döneme göre ciddi şekilde azalmaya devam etmektedir.

Türkçe kaynak bağlamında göz ardı edilmemesi gereken bir nokta Batı Trakya'da yaşayan azınlık bireyleri tarafından geçmişten günümüze yayınlanan kitap, makale ve gazetelerdir. 2000'li yıllarla birlikte Türklerin kendi toplumları hakkında yazdıkları eserlerin sayısında bir artış gözlemlenmektedir. Özellikle Batı Trakya Azınlığı Kültür ve Eğitim Şirketi'nin (BAKEŞ) son yıllarda Türk azınlık hakkında bir dizi kitapların yayınlanmasına öncülük etmesi, azınlık üyelerinin Batı Trakya Türkleri hakkındaki Türkçe alanyazıma katkı sağlamalarında önemli bir rol oynamaktadır. BAKEŞ tarafından Temmuz 2014 tarihinde Gümölcine'de yayınlanan ve 128 sayfadan oluşan *Bir Döneme Damga Vuran Batı Trakya'da Medreselerin Dünü-Bugünü* adlı kitabı bunun son örneklerinden biri oluşturmaktadır.

Medrese-i Hayriye'den 1963 yılında mezun olduğu, hemen sonrasında iki dilli Türk Azınlık ilkokullarında öğretmen olarak 30 yıl görev yaptığı ve bilfiil Azınlık eğitim camiasının içinde bulunmuş bir eğitimci olan Asım Çavuşoğlu tarafından kaleme alınması, bu esere ayrı bir önem kazandırmaktadır. Öğretmenliği yanında Batı Trakya'daki Türk sivil toplum kuruluşları arasında yer alan Batı Trakya Medrese Mezunu Müslüman Muallimler Cemiyeti'nde (B.T.M.M.M.M.C.) 1979 yılından günümüze kadar olan süreçte aktif görevlerde bulunan Çavuşoğlu, hâlihazırda B.T.M.M.M.M.C.'nin başkanlığını yürütmeye devam etmektedir. Ayrıca yazarın Osmanlı Türkçesini bilmesi, o yıllarda medreseler ile ilgili kaynaklara ve medreselerde kullanılan evraklara erişim konusunda kendisine kolaylık sağlamıştır. Kitabın ekler kısmı zengin bir yazınsal ve görsel içeriğe sahiptir. Bu bağlamda eser baştan sona ele alındığında Çavuşoğlu'nun kişisel gözlem, yorum ve geleceğe yönelik beklentileri ön plana çıkmaktadır.

Bir Döneme Damga Vuran Batı Trakya'da Medreselerin Dünü-Bugünü toplam beş bölümden oluşmaktadır. Çavuşoğlu, kitabın giriş kısmında Batı Trakya hakkında bilgi sahibi olmayan veya kısıtlı bilgisi olan okuyucuya bölgedeki Müslüman Türk varlığının kısa bir geçmişini sunmaktadır. Birinci Bölümde Osmanlı döneminde medrese eğitime değinilmektedir. Genel ve özel eğitim olarak iki grup medrese olduğu ifade edilmiş ve din dışında fenni bilimler derslerinin de eğitildiği belirtilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkim olduğu topraklarda ilkokul sonrası tek dini tahsil okulu olarak medreselerin varlığı vurgulanmakta, ve o yıllarda gerek Batı Trakya'da gerekse Osmanlı'ya ait diğer yerleşim yerlerinde

yetiştirilmiş insan potansiyeline bakıldığında devrin âlimlerinin (hekimler, vd.) bu dini kurumlarda yetiştikleri ön plana çıkmaktadır. Çavuşoğlu, Batı Trakya Müslüman Türkleri açısından medreselerin iki temel fonksiyonu olduğu ve bunun din adamı ve öğretmen ihtiyacını karşılamak olduğunu belirtmektedir.

Yakın Tarihimizde Gümülcine’de Faaliyet Gösteren Medreseler adlı İkinci Bölüm 1949 yılına kadar Batı Trakya’da faaliyet göstermiş olan medreseleri kısaca ele almaktadır. Sohtalar, Kayalı, Tekke, Yeni Cami, İslam ve Medrese-i Aliye olmak üzere toplam altı medrese hakkında bilginin verildiği bu kısımda yazarın altını çizdiği temel nokta, 1923’ten sonraki dönemde Yunanistan’da yaşanan iç karışıklıklar, ülkenin İkinci Dünya Savaşı’na dâhil olması, akabinde Yunan İç Savaşı’nın gerçekleşmesi ve yeterli öğrenci yokluğu sonucu eğitime sık sık ara vermesi dolayısıyla bu medreselerin bir müddet kapalı kalmasıdır. Kitapta vurgulanan bir diğer husus, 1949 dönemi öncesine ait bölgede medreseler ile ilgili oldukça kısıtlı bilgi ve kaynak bulunmasıdır. Bu yüzden, 1949 öncesi medreseler hakkında Osmanlı ve Yunan arşiv kaynaklarının kullanılmış olması bundan sonra yapılacak bilimsel çalışmalarda önemli bir boşluğu dolduracaktır.

Kitabın ana kısmını oluşturan Üçüncü Bölüm Medrese-i Hayriye hakkında detaylı bilgi ve analizlerden oluşmaktadır. 1950’lere kadar faaliyette bulunmuş medreselerin peyderpey kapanmış ve o yıllardan günümüze bölge çapında iki tane medrese faaliyet göstermektedir. Bu çerçevede Batı Trakya’da medreseler konusu mevzubahis olduğunda Medrese-i Hayriye ayrı bir önem kazanmaktadır. Eserin bu bölümü Batı Trakya’daki medreseler ilgili Türkçe alanyazına büyük ve önemli katkı sağlamaktadır. 1 Ekim 1949 yılında Türkçe, Arapça ve Yunanca eğitime başlayan Medrese-i Hayriye’nin açılması öncesi ve sonrasına yönelik verilen temel bilgilerin yanısıra altı çizilen noktaların başında okulun statü belirsizliği sorunu gelmektedir. Bu eğitim kurumunun statüsünün tam olarak ne olduğunun 1999 yılına kadar belirlenmediği ifade edilmekte ve Yunanistan’daki diğer dini (eklesiyastik) ortaokul ve liselerle eşdeğer tutulmasına yönelik Azınlıktan gelen tüm talep ve önerilere Yunan hükümetleri tarafından herhangi bir karşılık verilmediği ve Yunan resmi makamları nezdinde okula ait statüsünün bir ortaokul ve liseden çok bir ilkokul ile eşdeğer tutulduğu argümanı vurgulanmaktadır. Bunun önemli bir göstergesi de Medrese-i Hayriye’nin ilköğretim müfettişliğine bağlı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda Çavuşoğlu, her eğitim-öğretim yılında okulun statü sorununun bir an önce çözüme kavuşturulacağı

söylemlerinin tekrarlanması sonucu “öğrenci ve velilere umut dağıtıldığı”nı (s.42) ifade etmektedir.

Bu kısımda altı çizilen bir diğer husus Medrese-i Hayriye'nin din adamı yetiştirme fonksiyonunu zaman içerisinde kaybetmesidir. Buna örnek olarak 1980'lerde Türkçe ve Yunanca okutulan dersler tablo halinde verilmekte ve geçmişe nazaran Yunanca işlenen derslerin arttırıldığı ve buna mukabil Türkçe yapılan derslerin azaltıldığı ön plana çıkarılmaktadır. Medrese-i Hayriye Marşı, okulun nizamnamesi, açılış ve sonrasında bu okulda görev almış Türk hocaları, okulun kurucu üyeleri, ilk encümen heyeti, ilk mezunları, açılışından 1984 yılına kadar okula kayıtlı yıllık öğrencilerin tam sayı listesi okuyucunun bilgisine sunulmaktadır. Bölümün sonunda Medrese-i Hayriye'nin 1999 yılında statüsünün belirlenmesi, diğer ortaokul ve liselere eşdeğer yapılmasının ve eğitimin beş yıldan altı yıla çıkarılması vurgulanmaktadır. Bu kapsamda ilk kez hazırlanan haftalık Türkçe ve Arapça ders programının yanında okulda kayıtlı öğrenci ve öğretmen sayısı hakkında ayrıntılı bilgi verilmektedir.

Eserin en kısa bölümlerinden birini oluşturan Dördüncü Bölüm, Batı Trakya'da hala varlığını sürdüren iki medreseden biri olan İskeçe Bölgesi'nde yer alan Şahin Medresesi'ne ayrılmıştır. 1926 yılında kurulan fakat yukarıda bahsedilen benzer sebeplerden dolayı bir dönem kapalı kalıp 1954 yılında tekrar eğitim vermeye başlayan medrese hakkında kısa bilgi verilmekte ve 1999 yılında Gümülçine'deki diğer medresede olduğu gibi Şahin Medresesi'nin de statüsünün liselerle eşitlendiği ifade edilmektedir. Medrese-i Hayriye ile kıyaslandığında, Çavuşoğlu'nun Şahin Medresesi hakkında verdiği bilgi oldukça kısıtlı ve analizlerden yoksundur.

Kitabın Beşinci Bölümünü ise ekler-belgeler bölümü oluşturmaktadır. 55 sayfadan oluşan bu kısımda medreseler ile ilgili oldukça zengin Türkçe, Osmanlı Türkçesi, Bulgarca ve Yunanca belgeler yer almaktadır.

Bir Döneme Damga Vuran Batı Trakya'da Medreselerin Dünyü-Bugünü devlet arşivlerinde yapılan bir araştırma ürünüden çok, Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığına mensup bir eğitimci olan Asım Çavuşoğlu'nun uzun yılların birikimini teşkil eden görüş ve analizlerinden oluşmuş bir eser olarak okunmalıdır. Zaten Çavuşoğlu bu noktayı daha kitabının giriş kısmında şu şekilde belirtmektedir: “Batı Trakya'da

ALİ HÜSEYİNOĞLU

Medreselerin dünü ve bugünlerini ihtiva eden bilgi notlarımızı saygıdeğer okuyucularımızın gayret ve itinalarına emanet ediyoruz” (s. 10).